

Θεματικός Φάκελος Γ΄ Γυμνασίου

Από τη Βενετοκρατία στην Οθωμανική κυριαρχία Το Ηράκλειο Κρήτης

Συντελεστές Θεματικού Φακέλου: Σοφία Γελαδάκη, Χριστίνα Κουλούρη, Χαράλαμπος Κουργιαντάκης, Μάνος Περάκης, Κική Σακκά

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ (Θεματικός Φάκελος)

1. Η δομή των ΦΕ (Φύλλα Εργασίας)
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από βιβλίο ιστορίας
3. Ανάπτυξη ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ (Πρόγραμμα Σπουδών)
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από το βιβλίο της ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Οι Οθωμανοί στο Ηράκλειο

Το 1645 ξεκίνησε ο πέμπτος βενετοτουρκικός πόλεμος. Ο οθωμανικός στρατός αποβιβάστηκε στη δυτική Κρήτη και, μετά από σκληρές μάχες, οι Οθωμανοί κατάφεραν να γίνουν κύριοι όλου του νησιού, εκτός από την Κάντια. Η τελευταία κυριεύθηκε 24 χρόνια μετά (1669).

Εξισλαμισμοί και τζαμιά

Ο Κιοπρουλή Πασάς γκρέμισε ένα τμήμα του τείχους για να μπει θριαμβευτικά σε μια πόλη ουσιαστικά κατεστραμμένη. Ελάχιστα σπίτια ήταν ακόμη κατοικήσιμα, ενώ οι δρόμοι ήταν στρωμένοι με οβίδες, βλήματα και πλήθος πτωμάτων. Άμεσα ξεκίνησε ωστόσο η ανοικοδόμηση της πόλης του Χάνδακα με την ανακαίνιση των ενετικών δημόσιων κτηρίων που επρόκειτο να στεγάσουν τις διάφορες υπηρεσίες, ενώ οι περισσότερες εκκλησίες μετατράπηκαν σε τζαμιά.

Ο 18^{ος} αιώνας αποτελεί -με την εξαίρεση της επανάστασης του Δασκαλογιάννη (1770)- την ειρηνική εποχή για την Κρήτη και το Ηράκλειο. Ο πληθυσμός της πόλης ήταν κατά πλειοψηφία μουσουλμανικός, ωστόσο η οικονομική δραστηριότητα των χριστιανών ήταν αξιόλογη.

Πηγή 25

Εικόνα που αναπαριστά τη ναυμαχία της 8ης Μαρτίου 1668 ανάμεσα στον οθωμανικό και βενετικό στόλο έξω από τον Χάνδακα. Ο στρατηγός Μοροζίνι πατά πάνω σε αιχμαλώτους Οθωμανούς αξιωματούχους

Ερωτήσεις -Δραστηριότητες

1. Να μελετήσετε τις πηγές 27, 28 και 29 και να εξηγήσετε στην τάξη:
 - α. τι απέγιναν οι χριστιανικοί ναοί μετά την Οθωμανική κατάκτηση;

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ (Φύλλα Εργασίας)
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από το βιβλίο της ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Το βιβλίο ιστορίας για τους μαθητές 1

Κυριακή: «το μάθημα θα μπορούσε **να μην είναι επικεντρωμένο στο βιβλίο** ώστε να είναι ενδιαφέρον για τα παιδιά»

Τάσσος: «έχει πολύ μεγάλα κεφάλαια, **πολλές πληροφορίες** που καμιά φορά τις θεωρώ άχρηστες, όχι και τόσο σημαντικές»

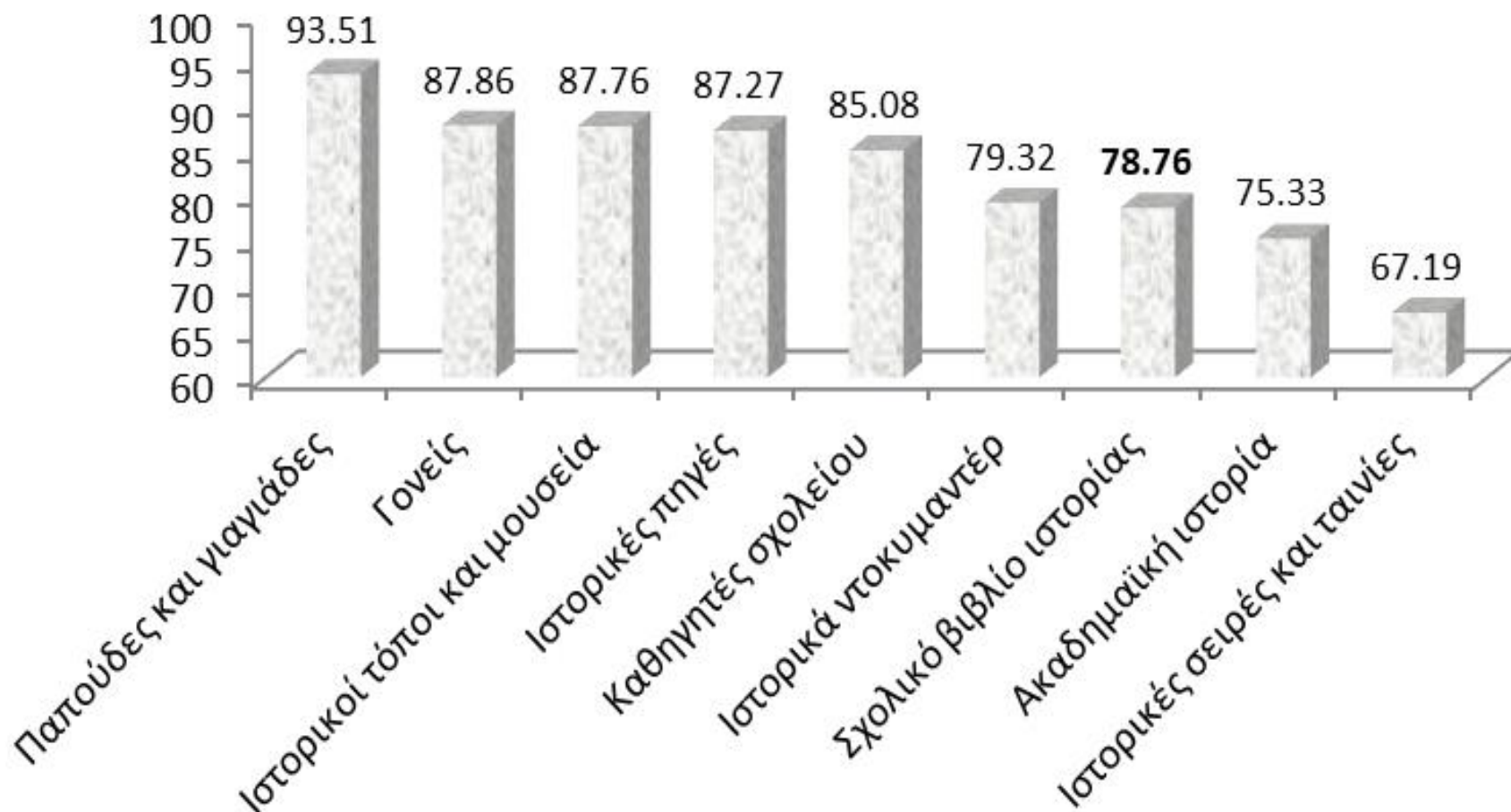
Αντώνης: «γίνεται (ενν. η σχολική ιστορία) σήμερα με έναν **πολύ γκρίζο τρόπο**, δεν εστιάζει στα ενδιαφέροντα του μαθητή, **μας δίνουν σελίδες ολόκληρες** απλά για να τις μαθαίνουμε»

Το βιβλίο ιστορίας για τους μαθητές 2

Αλεξάνδρα: «είναι πάρα πολύ μεγάλη η ύλη στη Γ' Γυμνασίου, πάρα πολλά γεγονότα μαζεμένα και το κακό είναι ότι όλα είναι για **αποστήθιση**, δεν ενδιαφέρονται (ενν. οι μαθητές) για αυτά, το βλέπουν σαν ένα μάθημα που διαβάζουν για να γράψουν (ενν. μόνο στις εξετάσεις)... τα παιδιά τα **διαβάζουν παθητικά**».

Καλλιόπη: «να μαθαίναμε κάποια πράγματα αλλά **όχι αυτό το απ' έξω**, δε μ' αρέσει... δε μου αρέσει το ότι πρέπει να μαθαίνουμε **παπαγαλία**, να την (ενν. την ιστορία) **αποστηθίζουμε**, όπως είναι... έπρεπε να μαθαίνουμε τα πιο σημαντικά και **όχι κάθε λεπτομέρεια**»

Αξιοπιστία πηγών ιστορίας

Μάνος Περάκης, *Αδημοσίευτη έρευνα (ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις) σε Γυμνάσια της περιφέρειας Κρήτης (Μάρτιος-Απρίλιος 2016)*, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η ερευνητική μάθηση

«ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ Ο ΙΔΙΟΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΣΟΥ ΤΑ ΣΕΡΒΙΡΟΥΝ»

Μάνος Περάκης, *Αδημοσίευτη έρευνα (ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις) σε Γυμνάσια της περιφέρειας Κρήτης (Μάρτιος-Απρίλιος 2016), Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από βιβλίο ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας

Η καλλιέργεια ιστορικής σκέψης

1. Μελέτη πηγών/παραθεμάτων
2. Συλλογή πληροφοριών
3. Απαντήσεις-υποθέσεις στα ερωτήματα

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από το βιβλίο της ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Διασύνδεση ΘΦ με ΠΣ 1

1. Κεφάλαιο Α΄: Η Οθωμανική Αυτοκρατορία (απαρχές – αρχές 19ου αιώνα) Α. διδακτική ενότητα: «Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου: κατάκτηση, επέκταση, συρρίκνωση» σχετικά με τον διδακτικό στόχο της προσέγγισης του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα της Αυτοκρατορίας παρακολουθώντας την πολυθρησκευτική-εθνοτική σύνθεση του Ηρακλείου από τον 17^ο μέχρι τον 19^ο αιώνα. Β. Διδακτική ενότητα: «Καθημερινή ζωή (θρησκευτικοί θεσμοί, εξισλαμισμός, παιδομάζωμα)» σχετικά με τον κεντρικό ρόλο που διαδραμάτιζε η θρησκεία στη ζωή των κατοίκων της Αυτοκρατορίας, την απουσία εθνικών προσδιορισμών, το φαινόμενο του εξισλαμισμού και κρυπτοχριστιανισμού, τα μνημεία της οθωμανικής εποχής όπως εντοπίζονται στο Ηράκλειο.

2. Κεφάλαιο Γ: Η απολυταρχική Ευρώπη (16ος-17ος αι.) Α. διδακτική ενότητα: «Λατινοκρατία στην ανατολική Μεσόγειο» σχετικά με τον ανταγωνισμό και σύγκρουση της Βενετίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τον εντοπισμό της Λατινοκρατίας στην Κρήτη και τις πολιτισμικές και κοινωνικές αλλαγές που εισάγονται στον ελλαδικό χώρο, τα τεκμήρια της λατινικής παρουσίας (αρχιτεκτονική).

Διασύνδεση ΘΦ με ΠΣ 2

3. Κεφάλαιο Ε΄: Βιομηχανική επανάσταση και αστική τάξη (μέσα 18ου αιώνα – δεκαετία 1870) Α. διδακτική ενότητα: «Παλιά αριστοκρατία, αστοί και εργάτες» σχετικά με την ανάπτυξη της αστικής τάξης μέσα από την οικονομική και πολιτική άνοδο των χριστιανικών ηγετικών ομάδων του Ηρακλείου στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και την παρακμή της μουσουλμανικής γαιοκτητικής αριστοκρατίας.
4. Κεφάλαιο Στ΄: Εθνικισμοί και εθνικά κράτη. Α. διδακτική ενότητα «Οι εκσυγχρονιστικές απόπειρες (Τανζιμάτ) στην Οθωμανική Αυτοκρατορία σχετικά με τη σχετική φιλελευθεροποίηση και εκδημοκρατισμό της μεταρρύθμισης της Χαλέπας (1878) και πως αυτή επηρεάζει την καθημερινή ζωή στο Ηράκλειο και την Κρήτη Β. «Ο εκτός Ελληνικού Κράτους Ελληνισμός» σχετικά με την χριστιανική κοινότητα της Κρήτης και του Ηρακλείου και τις σχέσεις της με το Ελληνικό Κράτος.
5. Κεφάλαιο Ζ΄ Το Ελληνικό Κράτος 1830-1881. Α. Διδακτική ενότητα «Η Μεγάλη Ιδέα.Επεκτάσεις των συνόρων 1864, 1881» σχετικά με το κρητικό ζήτημα, τους πολλούς παράγοντες που εμπλέκονται σε αυτό και τη διεκδίκηση των χριστιανών Κρητών για ένωση με το ελληνικό κράτος.

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από το βιβλίο της ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Πηγές 15, 16

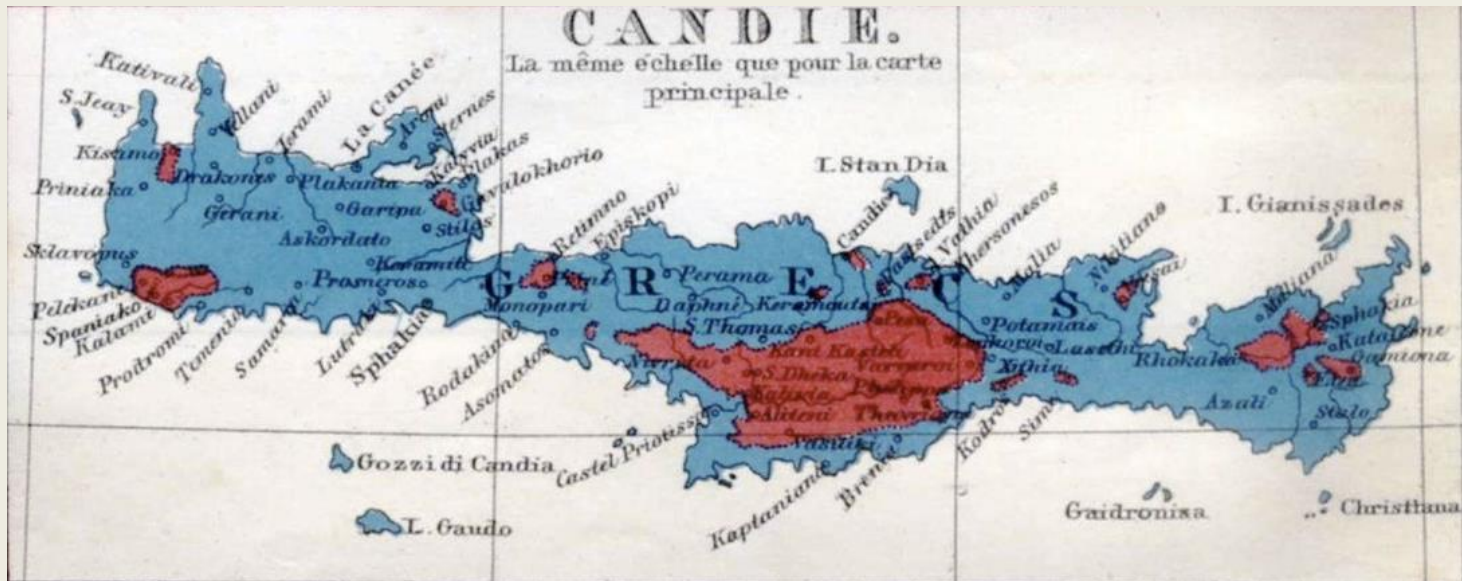
Ο θυρεός της Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας (*Serenissima Republica Veneta*)

Πηγή 15: Marco Boschini, "L'isola di Candia con il leone marciano," στο *Il Regno tutto di Candia...*, Venezia 1651. BMC, E 1209, tav. 1.

Πηγή 45

Εθνοθησκευτικός χάρτη της Κρήτης του 1861. Το μπλε χρώμα υποδηλώνει την πλειοψηφική παρουσία των χριστιανών και το κόκκινο χρώμα των μουσουλμάνων.

Guillaume Lejean, *Carte ethnographique de la Turquie d'Europe et des etats vassaux autonomes*, 1861.

Πηγή 46

Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού της Κρήτης κατά θρήσκευμα και τόπο κατοικίας, 1840-1898

Θρήσκευμα/ τόπος κατοικίας	%		Θρήσκευμα/ τόπος κατοικίας	%
Χριστιανοί	69-81		Πόλεις	14-19
Μουσουλμάνοι	19-31		Ύπαιθρος	81-86
Χριστιανοί υπαίθρου	77-79		Χριστιανοί πόλεων	20-30
Μουσουλμάνοι υπαίθρου	21-23		Μουσουλμάνοι πόλεων	70-80
Ηράκλειο	48-50			
Ρέθυμνο	12-21			
Χανιά	31-37			

Ορισμένα χαρακτηριστικά του ΘΦ

1. Η δομή των ΦΕ
2. ΘΦ και διαδικαστική γνώση / Απομάκρυνση από το βιβλίο της ιστορίας
3. Εφαρμογή της ιστορικής μεθοδολογίας
4. Διασύνδεση του ΘΦ με το ΠΣ
5. Πολυτροπικότητα
6. Οι απεριόριστες δυνατότητες του ΘΦ

Κεντρικό Ερευνητικό Ερώτημα

Πώς αλλάζει ένα αστικό κέντρο (το Ηράκλειο) κατά τη μετάβαση από την ενετική στην οθωμανική κυριαρχία; Ποια είναι τα στοιχεία συνέχειας και αλλαγής, όπως αναδεικνύονται μέσα από τα δημόσια κτίσματα της πόλης, τις δραστηριότητες των κατοίκων και την εθνοπολιτισμική και κοινωνική της σύνθεση;

Ενδεικτική κατανομή διδακτικών ωρών φύλλων εργασίας

- **1^η διδακτική ώρα**

Ενετική κυριαρχία

Ερώτημα: Ποια στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης της Ενετικής Πολιτείας μπορούμε να αντλήσουμε από τις ιστορικές πηγές;

Ερώτημα: Ποιες αλλαγές και αλληλεπιδράσεις εντοπίζονται ανάμεσα στις διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στο Ηράκλειο με την εδραίωση της Ενετικής κυριαρχίας;

Φύλλα Εργασίας 1 και 2

- **2^η διδακτική ώρα**

Οθωμανική κυριαρχία

Ερώτημα: Πώς η αλλαγή των λατρευτικών χώρων και των θρησκευτικών πεποιθήσεων και δραστηριοτήτων σηματοδοτούν τη μετάβαση από την Ενετική στην Οθωμανική περίοδο;

Ερώτημα: Ποια ήταν η αλλαγή που σημειώθηκε βαθμιαία στην κρητική κοινωνία το β' μισό του 19^{ου} αιώνα; Συνέχεια και αλλαγή

Φύλλα εργασίας 3 και 4

- **3^η διδακτική ώρα**

Το Ηράκλειο μέσα στον χρόνο. Σεβασμός στη μνήμη και την ιστορία;

Ερώτημα: Ποιες ήταν οι κυρίαρχες στάσεις απέναντι στην ιστορική μνήμη της πόλης από τον 19^ο αι. μέχρι σήμερα;

Φύλλο εργασίας 5-αποτίμηση

1^η διδακτική ώρα / Ενετική κυριαρχία / Φύλλα Εργασίας 1 και 2

Ερώτημα: Ποια στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης της Ενετικής

Πολιτείας μπορούμε να αντλήσουμε από τις ιστορικές πηγές;

Ερώτημα: Ποιες αλλαγές και αλληλεπιδράσεις εντοπίζονται ανάμεσα

στις διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες διαφορετικών

**πληθυσμιακών ομάδων στο Ηράκλειο με την εδραίωση της Ενετικής
κυριαρχίας;**

Ενδεικτικά θέματα-ερωτήματα

Πως διακρίνουμε πρωτογενείς από δευτερογενείς πηγές;

1. Πως οργανώνεται μια Πολιτεία από το μηδέν;
2. Υπάρχει συνύπαρξη ή όχι των διαφορετικών εθνοτικών-θρησκευτικών ομάδων;
3. Τι χαρακτηρίζουμε δημόσιο αγαθό; Αναλογίες του τότε με το σήμερα
4. Βενετική κοινωνία: κοινωνικά στεγανά αλλά και σύσφιγξη των σχέσεων Βενετών και Κρητών στην πορεία του χρόνου

Ιστορική ενσυναίσθηση

Πηγή 6 (σ.10)

Οι νέες οχυρώσεις που προκύπτουν συνεπάγονται ένα ισχυρό πλέγμα καταναγκασμών όχι μόνο για τους εγχώριους αστικούς πληθυσμούς, αλλά και για την κυρίαρχη βενετική κοινωνία: δυσβάσταχτες αγγαρείες για τα έργα στα τείχη, σκληρή και ασφυκτική στρατιωτική καθημερινότητα, τόσο για τις εγχώριες πολιτοφυλακές που οργανώνονται την ίδια εποχή όσο και για τις ιταλικές φρουρές [...] Βενετσιάνικο τείχος, λοιπόν, σημαίνει φορολογία, κρατικά μονοπώλια, περιορισμούς του οικονομικού ανταγωνισμού και του ελεύθερου κέρδους...έννοια της βενετικής «κρατικής σκοπιμότητας» (ragio di stati)...

Ερωτηση

2. Μελετώντας την **πηγή 6**, παρατηρούμε ότι οι Ενετοί κατέφυγαν σε έναν συνηθισμένο για εκείνους τρόπο, για να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί η κατασκευή του κάστρου του Ηρακλείου. Μπορείτε να εντοπίσετε ποιος τρόπος είναι αυτός; Γιατί ήταν στις προτεραιότητες, όπως φαίνεται, της Ενετικής Πολιτείας να κατασκευάσει ισχυρό κάστρο στην πόλη; Ποιες θα ήταν οι σκέψεις σας, αν ήσασταν οι ίδιοι παρόντες και συμμετείχατε στη διαδικασία κατασκευής ως κάτοικος της πόλης; Να τις παρουσιάσετε αιτιολογημένα στην τάξη.

Αναλογίες με το σήμερα

Πηγή 14 (σ.14)

Απόσπασμα από την έκθεση του Διοικητή Κρήτης Francesco Morosini στα 1626 σχετικά με τη διαχείριση του νερού της ομώνυμης κρήνης.

Το νερό της δημόσιας κρήνης δε μπορεί να μοιραστεί ούτε να παραχωρηθεί σε κανένα ιδιώτη. Επειδή ο κυριότερος σκοπός μας για τον οποίο έγινε το υδραγωγείο ήταν η εξυπηρέτηση του στρατού και ολόκληρης της πόλης αυτής με την αφθονία του νερού, τόσο στους δημόσιους τόπους όσο και στις δεξαμενές των ιδιωτών [...] ορίζομε: ποτέ και σε καμία εποχή δεν επιτρέπεται να μοιραστούν τα νερά ούτε και να εκχωρηθούν παντοτινά σε κανένα πρόσωπο, είτε δημόσιο είτε ιδιωτικό είναι, ή σε οποιοδήποτε άλλο τόπο είτε μέσα στην πόλη είτε έξω, χωρίς καμία εξαίρεση, μα πρέπει να είναι πάντα ελεύθερα και στη διάθεση του κοινού, για να μπορούν ελεύθερα και χωρίς κανένα εμπόδιο να μοιράζονται και να διατηρούν γεμάτες τις δεξαμενές αυτές.

Στ. Σπανάκης, *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας, τ. II, Έκθεση περί Κρήτης του στρατηγού Μοροζίνι-1629*, Ηράκλειο, 1950, σ. 70-71.

Ερωτηση

3. Η **πηγή 14** αποτελεί μέρος έκθεσης του στρατηγού Μοροζίνι, ο οποίος ήταν διοικητής της Κρήτης επί Ενετοκρατίας. Σε συνδυασμό με την **πηγή 10**, ποιες πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε; I. Για τον τρόπο που διοικεί. II. Για τη σημασία και τη λειτουργικότητα των σχετικών με την υδροδότηση έργων. III. Για τη μέριμνα που λαμβάνει για τη διαφύλαξη του δημόσιου αγαθού του νερού.

Άντληση πληροφοριών και ταξινόμηση

Πηγή 22

Οι συντεχνίες που αναφέρονται στο Ηράκλειο από τα τέλη του 15^{ου} μέχρι τα μέσα του 17^{ου} αιώνα

Χρονολόγιο συντεχνιών Χάνδακα

α/α	Συντεχνία	Έτος ίδρυσης <u>Πρώτη μνεία</u>	α/α	Συντεχνία	Έτος ίδρυσης <u>Πρώτη μνεία</u>
1	Καλαφάτες	1498	11	Μικρέμποροι	<u>1589</u>
2	Καραβομαραγκοί	1498	12	Σχοινοπλόκοι	1597
3	Υποδηματοποιοί	<u>1519</u>	13	Αχθοφόροι	<u>1628</u>
4	Οικοδόμοι	1553	14	Αρτοποιοί	1630
5	Ξυλουργοί	1554	15	Ψαράδες	1632
6	Ναυτικοί	1561	16	Κατασκ/στές κουπιών	1632
7	Κουρείς	1564	17	Σαμαροποιοί	1632
8	Ζωγράφοι	1567	18	Πωλητές βρώμης	1633
9	Ράφτες	1568	19	Κηπουροί	<u>1644</u>
10	Βαρελοποιοί	<u>1579</u>	20	Ταβερνιάρηδες	1656

Ερώτηση

4. Χρησιμοποιώντας την πηγή 22, η οποία καταλογογραφεί τις συντεχνίες των επαγγελματιών του Ηρακλείου τον 16ο και 17ο αιώνα, να κατατάξετε τα επαγγέλματα

που προκύπτουν από τις συντεχνίες σε επαγγέλματα τεχνιτών, διατροφής, μεταφορών- εμπορίου και προσφοράς υπηρεσιών. Να συσχετίσετε, επίσης, τον αριθμό των συντεχνιών με τις οικονομικές δραστηριότητες και τη ζωή της πόλης και να παρουσιάσετε τα συμπεράσματά σας. Να λάβετε υπόψη και τις πηγές 23 και 24.

Τεχνίτες (11)

Διατροφή (5)

Μεταφορές και εμπόριο (3)

Υπηρεσίες (1)

Ιστορικές δεξιότητες

Ερώτηση 5

5. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με στοιχεία από τις πηγές του Φ.Ε. της ομάδας
21

<i>Πηγή</i>	<i>Πότε γράφηκε - δημιουργήθ ηκε;</i>	<i>Γράφηκε - δημιουργήθηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα;</i>	<i>Ποιος/α το έγραψε;</i>	<i>Τι πληροφορίες μας δίνει για... (συμπληρώνεται από τον εκπαιδευτικό)</i>
22				
18				
21				

2^η διδακτική ώρα / Οθωμανική κυριαρχία / Φύλλα εργασίας 3 και 4

Ερώτημα: πώς η αλλαγή των λατρευτικών χώρων και των θρησκευτικών πεποιθήσεων και δραστηριοτήτων σηματοδοτούν τη μετάβαση από την Ενετική στην Οθωμανική περίοδο;

Ερώτημα: ποια ήταν η αλλαγή που σημειώθηκε βαθμιαία στην κρητική κοινωνία το β' μισό του 19^{ου} αιώνα; Συνέχεια και αλλαγή

1. Τι αλλάζει στη χρήση των δημόσιων κτισμάτων;
2. Ποιοι οι λόγοι αλλαξοπιστίας;
3. Ποια τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Κρητών;
4. Πότε και για ποιους λόγους μπορεί να υπάρχει αλλαγή στην κοινωνική οργάνωση;

Συνδυαστική χρήση πηγών

Πηγή 34 (σ.30)

Ο Διοικητής της Κρήτης Ισμαήλ Χεκίμ Πασάς το 1861, σχολιάζει τους Κρητικούς (χριστιανούς Κρήτες).

«Οι Κρητικοί είναι τρελοί. Ζητούν να ελευθερώσουν την Κρήτη με το αίμα τους, ενώ κάθε μέρα γίνεται περισσότερο δική τους, αφού κάθε μέρα πουλούν οι τεμπέληδες αγάδες τις αγροτικές περιουσίες τους στους χριστιανούς. Δεν θα περάσει πολύς καιρός και οι Τούρκοι δεν θα' χουν μήτε μουζούρι χωράφι έξω από τα φρούρια. Τι άλλο θέλουν και δεν ησυχάζουν;».

Μουρέλλος Ι., *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο 1950, έκδοση β', τόμος Γ', σ.1533.

Πηγή 43 (σ.33-34)

Σύγχρονος ιστορικός αναφέρεται στην κυριαρχία των χριστιανών στην Κρήτη μετά την επανάσταση του 1821 και τον συσχετισμό της με τις οικονομικές εξελίξεις του τόπου.

Στην πραγματικότητα η κοινωνικοπολιτική κυριαρχία των χριστιανών ήταν πρώτα απ' όλα το αποτέλεσμα της διαδικασίας συγκέντρωσης στα χέρια τους οικονομικής δύναμης και αντίστοιχης αποδυνάμωσης των μουσουλμάνων, είτε αυτό αφορούσε τα κατώτερα στρώματα της υπαίθρου, είτε τα ανώτερα και μεσαία στρώματα των πόλεων. Ήταν το αποτέλεσμα μιας υπόκωφης «ειρηνικής επανάστασης» στο εσωτερικό της κρητικής κοινωνίας.

Ερώτηση

3. Στην **πηγή 43** ο συγγραφέας αναφέρεται σε μια «υπόκωφη ειρηνική επανάσταση» στην κρητική κοινωνία; Πώς αυτή εκδηλώνεται με οικονομικούς όρους στην **πηγή 34**;

Αγώνας επιχειρημάτων

Ερώτηση

1. Τι είδους **πηγές** είναι οι **34, 35 και 39**; Μελετώντας επιπρόσθετα την πηγή 36, μπορείτε να διευκρινίσετε σε ποιο ιστορικό ζήτημα αναφέρονται;

α. Να αξιοποιήσετε τις πληροφορίες των πηγών και την ιστορική αφήγηση του βιβλίου σας και να αναλύσετε το θέμα με αναφορά σε παράγοντες που εμπλέκονται στο ζήτημα και τις δυσκολίες που ανακύπτουν ή (εναλλακτικά)

β. Να προβείτε σε αγώνα επιχειρημάτων, υποδυόμενοι τον Χαρίλαο Τρικούπη και τον Εμμανουήλ Γενεράλι, με βάση τις πηγές **34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44**.

A. Διεκδίκηση βοήθειας από το Ελληνικό Κράτος (Γενεράλις)

B. Άρνηση παροχής βοήθειας (Τρικούπης)

3^η διδακτική ώρα / Αποτίμηση / Φύλλο εργασίας 5

Το Ηράκλειο στον χρόνο. Σεβασμός στη μνήμη και την ιστορία;

Ερώτημα: Ποιες ήταν οι κυρίαρχες στάσεις απέναντι στην ιστορική μνήμη της πόλης από τον 19ο αι. μέχρι σήμερα;

1. Δημόσια μνήμη και λήθη (η επιλεκτικότητά τους).
2. Μπορεί η στάση απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά να διαφοροποιείται από εποχή σε εποχή; (αρχές 20ού αι και σήμερα)
3. Ποια η δική μας στάση απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά;
4. Μπορεί η ιστορία και η αρχαιολογία να εξυπηρετούν πολιτικούς σκοπούς;
5. Είναι η φωτογραφία ιστορική πηγή;

Κατάθεση προσωπικής άποψης σε αντιτιθέμενες απόψεις

Πηγή 48 (σ.37-38)

Οι αντιτιθέμενες απόψεις στην εποχή της Κρητικής Πολιτείας σχετικά με τη διατήρηση ή το γκρέμισμα του τείχους της πόλης.

Απέναντι στο τείχος [ενν. του Ηρακλείου] θα αντιπαρατεθούν έτσι σχηματικά δυο παρατάξεις και δυο ιδεολογικές στάσεις: η πρώτη, που συγκεντρώνει μεγάλο μέρος των τοπικών λογίων, των ιστορικών αλλά και ένα τμήμα του πολιτικού κόσμου, θα παλέψει για τη διατήρηση του τείχους ως «ιστορικού», «εθνικού μνημείου»· [...] [και] θα θεωρήσει το βενετσιάνικο τείχος αντίπαλο δέος στην άχαρη, κακόγουστη και τραυματική εθνικά και πολιτισμικά θύμηση του οθωμανικού περάσματος. [...] Η άλλη παράταξη, εκσυγχρονιστική, που την εκφράζουν οι επίσημοι πολεοδομικοί σχεδιασμοί: έμποροι, νέοι χριστιανοί ιδιοκτήτες μουσουλμανικών ακινήτων, ιδιοκτήτες επιχειρήσεων και εργοστασίων, μέλη των τοπικών κοινωνικών και πολιτικών ελίτ, θα παλέψουν για την κατάργηση του πέτρινου κλοιού που εμποδίζει την ελεύθερη ανάπτυξη της κρητικής πόλης, του λιμανιού και της οικονομίας της.

Ελευθερία Ζέη, «Έντός των τειχών'. Σκέψεις πάνω στην ιδεολογία και το βίωμα της κρητικής πόλης στα νεότερα χρόνια», *Κρητικά Χρονικά*, τόμος ΛΒ', 2012, σ. 223.

Ερώτηση

3. Από τις πηγές **47** και **48** γίνεται φανερό ότι στην κοινωνία του Ηρακλείου των πρώτων χρόνων της Αυτονομίας υπήρχε ένα σημαντικό δίλημμα σχετικά με τα τείχη της πόλης. Κάποιοι έλεγαν ότι πρέπει να καταστραφούν, επειδή παραπέμπουν στα χρόνια της υποδούλωσης των Κρητικών από τους Ενετούς και τους Οθωμανούς και επειδή η πόλη χρειάζεται να «ανασάνει», ενώ άλλοι υποστήριζαν ότι σε κάθε περίπτωση είναι σημείο μνήμης του παρελθόντος, αλλά και αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης, και όχι μόνο δεν πρέπει να γκρεμιστούν, αλλά χρειάζονται διαρκή συντήρηση. **Ποια θέση θα παίρνατε σε αυτή τη διαμάχη; Να χρησιμοποιήσετε επιχειρήματα για την απάντησή σας.**

Η πολιτική (κατά)χρηση της ιστορίας

Πηγή 49 (σ.38)

Σύγχρονος ιστορικός αναφέρεται στην πολιτική χρήση της αρχαιολογίας από την Ιταλία σε σχέση με την πρόθεση κατεδάφισης της Loggia από τις αρχές της Κρητικής Πολιτείας

Η Ιταλία μέσα στα σχέδια του **ιμπεριαλιστικού επεκτατισμού** που εγκαινίασε στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα **συμπεριέλαβε και την αρχαιολογία ως ένα τρόπο να επεκτείνει την επιρροή της στην ανατολική Μεσόγειο. [...] Τα ενετικά μνημεία ήταν εκείνα που τεκμηριώναν την ιστορική συνέχεια της Ιταλίας στην Κρήτη. Τον Μάιο του 1904 ο G. Gerola αναφέρει στο περιοδικό Rassegna d' Arte ότι «η κρητική κυβέρνηση αποδείχτηκε ανάξια της υπερβολικής ελευθερίας που της παραχωρήθηκε από τις πολιτισμένες δυνάμεις» και αφού ισοπέδωσε τα τείχη τώρα ξεπέρασε κάθε όριο κατεδαφίζοντας τον όροφο της Λότζια» που θεωρεί ότι είναι κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ιταλίας».**

Ζ. Αλετράς, «Συνέπειες της μετάβασης του Ηρακλείου από την οθωμανική κυριαρχία στην Αυτονομία 1898-1913. Η μαρτυρία των ενετικών μνημείων», στον τόμο *Το Ηράκλειο και η Κρήτη από την τελευταία περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας ως την Ένωση με την Ελλάδα (1866-1913)*, Ηράκλειο 2017, σ. 190.

Ερώτηση

4. Διαβάστε προσεκτικά την **πηγή 49**, προκειμένου να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

α) Ποια ήταν η στάση των Ιταλών στο γκρέμισμα του πρώτου ορόφου της Loggia; β) **τι θα μπορούσε να συμβολίζει για εκείνους το κτήριο (ιστορικό-αρχαιολογικό ενδιαφέρον ή εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων);** γ) **Τι εννοεί ο Gerola, μιλώντας για «υπερβολική ελευθερία»;** και δ) **Ποιες μπορεί να είναι οι «πολιτισμένες δυνάμεις»;**

Πως αισθάνεστε βλέποντας το παρακάτω θέαμα;

Πηγή 52 (σ.40)

α. Η κρήνη του Γενισάρ Αγά

Φωτογραφία από άρθρο της 4/6/2017

με τίτλο «Οι ξεχασμένες κρήνες του
Ηρακλείου» στον ιστότοπο

<http://www.neakriti.gr/?page=newsdetail&DocID=1410679>

Πηγή 52 (σ.40)

β. Η κρήνη του Χανιαλή

<http://www.neakriti.gr/?page=newsdetail&DocID=141067>

Θεματικός Φάκελος Γ΄ Γυμνασίου

Από τη Βενετοκρατία στην Οθωμανική κυριαρχία Το Ηράκλειο Κρήτης

Συντελεστές Θεματικού Φακέλου: Σοφία Γελαδάκη, Χριστίνα Κουλούρη, Χαράλαμπος Κουργιαντάκης, Μάνος Περάκης, Κική Σακκά